

Atom („nedělitelné“)

Slovo „atom“, užívané ve filosofickém kontextu, pochází ze starého Řecka (od tzv. „atomistů“, totiž Leukippa a Démokrita). Bylo tím myšleno to, co nelze už dále dělit, rozřezat, rozseknout – a také to, co je vnitřně homogenní (a proto to nelze rozdělit, dokonce ani myšlenkově). J.B.Kozák opakovaně kriticky až sarkasticky zdůrazňoval, že jde o „řeznický pojem“. Dnes bychom mohli – bez ohledu na historické posuny a změny významu (významů) tohoto termínu – poněkud upravit samo chápání onoho aktu „dělení“, rozřezávání či „rozsekávání“ jakýmsi dodatkem, že nám tedy nadále půjde o to, co nelze dělit bez vážného poškození nebo dokonce zničení toho, co takto „dělíme“, „řežeme“ nebo „sekáme“, ale ono to nestačí. Musíme do toho ještě zatáhnout něco dalšího, totiž hledisko či kritérium toho, zda tu opravdu jde o nějaké poškození nebo dokonce zničení. V některých případech, zejména když jde o organismy, tj. o „živé celky“, to je na první pohled docela snadné, ale i v takových případech jsme někdy postavení před problémy, takže ta „nedělitelnost“ živého celku není tak jasná, jak by se na první pohled jevilo. Oplodněné vajíčko mořské ježovky po druhém rýhování je možno třepáním rozdělit na čtyři samostatné buňky, které pak v optimálním případě dorostou do čtyř plnohodnotných jedinců (ovšem geneticky totožných); nezmara lze „rozkrájet“ na velmi mnoho kousků, které ve vhodném živém prostředí dorostou na mnoho celých nezmarů. U rostlin je to všechno ještě komplikovanější, jak dobře ze zkušenosti vědí třeba sadaři, když roubují vybrané odrůdy na docela jiné „jedince“, vhodné jako podnože. A roubovaný strom není přece strom poničený (a to ani co do podnože, ani co do roubu). Otázkou je nicméně, jak tomu je s „atomy“ jednotlivých prvků, o kterých dnes už víme, že jsou „uvnitř složeny“ z jiných, menších částic, a které se proto nejen mohou radioaktivně rozpadat, ale mohou být i zevnějšku (třeba lidmi) rozbíjeny. A už docela mimořádnou věcí je třeba možnost „rozbít“ některé jádro atomu nebo třeba jen některou „menší“ částici takovou silou, že vznikne atom nebo částice větší, hmotnější. Musíme si proto položit otázku, zda také bychom takové „atomy“, jak je chápe současná fyzika (a to už je obrovský rozdíl od pojetí starověkých „atomistů“), nemohli nebo dokonce neměli chápat jako svého druhu „celky“, vnitřně „srostlé“, „integrované“ (a tedy nejen „složené“ „sestavené“) v jakési „pravé jednotky“ (unités naturelles, jak je nazval Pierre Teilhard de Chardin). Budeme-li v takovém případě nadále užívat termínu „atom“ (pochopitelně nikoli v souhlasu s fyziky) ve smyslu „pravé jednotka“ nebo „celek“ apod., budeme muset jinak, nově a od dosavadní tradice odlišně chápat i ono „dělení“ či „rozsekávání“; rozhodně už nebude možno je charakterizovat jako něco „řeznického“ (a to navzdory tomu, že někdy půjde o násilí mnohem větší, než jaké by mohl vyvinout i nejsilnější řezník).

(Písek, 090515-1.)